

UNIVERSITEIT GENT
FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIALE WETENSCHAPPEN

Een lokaal beleid voor Vlaamse Syriëstrijders

Wetenschappelijk artikel

aantal woorden: 9786

Kato Van Broeckhoven

MASTERPROEF MANAMA CONFLICT AND DEVELOPMENT

PROMOTOR: PROF. DR. SAMI ZEMNI

COMMISSARIS: DR. PASCAL DEBRUYNE

ACADEMIEJAAR 2013 – 2014

EEN LOKAAL BELEID VOOR VLAAMSE SYRIËSTRIJDERS

Kato Van Broeckhoven

Abstract

Since the summer of 2012, more than 250 Flemish youths have left their cities to join the civil war in Syria. In this article I will argue that in addition to the political developments in the Middle East, they are driven by socio-economic frustrations that are a result of national and local policies. I will also explore some of the additional causes that drive them to leave, such as public perceptions about migrants and Muslims, and the significant role of social media. In addition to the causes, I will explain why the concept of radicalization is a problematic one, and which preventive and repressive policies the Belgian government has established to counter this phenomenon. Central to these policies is the fact that the task of prevention is largely entrusted to local governments. Cities across Flanders have therefore hired ‘deradicalization officers’ who are trying to establish measures to prevent youths from radicalizing by addressing root causes, such as the (lack of) social cohesion in their cities. I will focus on 3 cities, Antwerp, Vilvoorde and Mechelen, which have been affected by the issue of Flemish foreign fighters in Syria. I will discuss the measures that they have taken, and argue that despite the overall acknowledgement of their crucial role in preventing youths from leaving, there is a lack of supra-local support and coordination, leaving these cities to determine how to resolve issues that are not only locally, but also nationally and even globally rooted.

1. Ten Oorlog - Inleiding

In maart 2013 raakte bekend dat een aantal Vlaamse jongeren naar Syrië waren vertrokken om er deel te nemen aan de burgeroorlog tegen het dictatoriale regime van President Bashar al-Assad. Enkele bezorgde ouders stapten toen naar de media met hun verhaal en eisten hulp van de overheid om hun kinderen terug te brengen.¹ De Belgische media speelden hier gretig op in en het verhaal van de Syriëstrijders kon ook op veel belangstelling rekenen in het buitenland.² Hoewel het fenomeen niet exclusief beperkt is tot België bleek echter snel dat er een disproportioneel groot aantal Syriëstrijders uit Vlaanderen kwam. Dit noopte Vlaamse steden de realiteit van de situatie te confronteren en een beleid te formuleren, zowel preventief om het vertrek van jongeren tegen te gaan, als met het oog op hun terugkeer. Het zijn deze nieuw getroffen beleidsmaatregelen op stedelijk niveau die ik in dit exploratief artikel onder de loep wil

¹ In maart 2013 contacteerden de ouders van Jejoen Bontinck (VRT, 22 maart 2013) en Brian De Mulder (DS, 21 maart 2013) de media.

² E.g. Charlotte McDonald-Gibson, “When Dimitri Bontinck’s son ran away from home to become a jihadist in Syria, he went to try to find him – in Aleppo.” *The Independent* (13 mei 2013). Online geraadpleegd op 1 juli 2014 (<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/when-dimitri-bontincks-son-ran-away-from-home-to-become-a-jihadist-in-syria-he-went-to-try-to-find-him--in-aleppo-8614618.html>)

nemen. Hierbij wil ik aantonen dat een aantal reeds bestaande visies op sociale cohesie, diversiteit en integratie, een belangrijke invloed uitoefenen op het beleid van deze steden. Ik zal dit doen aan de hand van een literatuurstudie, aangevuld door expertinterviews met de ‘radicaliseringsambtenaren’ van Antwerpen, Mechelen en Vilvoorde.

Ik zal argumenteren dat de casus van de Vlaamse Syriëstrijders in het grotere migratieverhaal geplaatst moet worden, waarin steden een onontbeerlijke rol spelen. Dankzij de “grootste migratie in de menselijke geschiedenis” (Saunders, 2011) wonen er voor de eerste keer meer mensen in steden dan in rurale gebieden (UNFPA, 2007). Steden zijn logischerwijs de plek waar migranten toekomen omdat ze de noodzakelijke economische mogelijkheden bieden en sociale netwerken bevatten. Ondanks nationale maatregelen moeten de steden zorgen voor al hun inwoners. Er is dan ook een steeds grotere globale erkenning³ voor de rol die lokale besturen hebben als het aankomt op migratie gerelateerde voorzieningen zoals (her)integratie, onderwijs, gezondheidszorg, en huisvesting. Bovendien beseffen steden dat diversiteit een essentiële eigenschap is voor hun economische, culturele en maatschappelijke vooruitgang (Barber, 2013, 70). Hierdoor ontstaan overal projecten om de sociale cohesie te bevorderen en een inclusief beleid te voeren. Veel van deze projecten zijn niet expliciet gericht op het voorkomen van radicalisering, maar hebben er door hun rol bij het versterken van sociale cohesie wel een belangrijke invloed op. Zo heeft New York (2013) ‘blueprints’ gecreëerd die lokale overheden kunnen gebruiken voor het bevorderen van het welzijn en de integratie van migranten, en netwerken als EUROCITIES⁴ en Cities of Migration⁵ zetten goede voorbeelden van steden over heel de wereld in de kijker.

Dat Vlaamse steden nood hebben aan ‘good practices’ die sociale cohesie versterken en diversiteit promoten hoeft nauwelijks een betoog. Volgens het ICSR⁶ reikt het aantal Europese Syriëstrijders van 396 tot 1.937, waarvan maar liefst 300 strijders uit Vlaanderen afkomstig zouden zijn. Als men naar de cijfers per capita kijkt staat Vlaanderen procentueel gezien op de eerste plaats in Europa met 27 vertrekkers per miljoen, gevolgd door Denemarken en Nederland (Zelin, 2013). Een aantal van deze buitenlandse strijders vechten bij rebelligroeperingen, zoals

³ Zo vond het eerste “Mayoral Forum on Mobility, Migration and Development,” plaats in Barcelona op 20 juni 2014) waar werd opgeroepen voor meer aandacht voor de rol van steden m.b.t. migratie en integratie: <http://www.bcn.cat/novaciutadania/pdf/ca/home/DeclaracioBcn.en.pdf>.

⁴ Voor meer informatie over EUROCITIES projecten rond migratie en integratie zie: <http://www.eurocities.eu/eurocities/issues/migration-integration-issue>.

⁵ Voor meer informatie over Cities of Migration zie <http://citiesofmigration.ca>.

⁶ International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence: <http://icsr.info>.

het Vrij Syrisch Leger, maar de meesten vechten mee in de rangen van Jabhat al-Nusra en de Islamitische Staat (IS) en zien zichzelf als verdedigers van de Soennitische meerderheid in het verzet tegenover het dictatoriale Shia regime (Carter, Maher & Neumann, 2014, 7-11).

Overheden, middenveldorganisaties en internationale organisaties uit de herkomstlanden van de buitenlandse Syriëstrijders zoeken duchtig naar een oplossing voor dit fenomeen. Ze doen dit voornamelijk door in te zetten op preventie van ‘radicalisering,’ de noemer waaronder het fenomeen wordt samengebracht. Er wordt vooreerst gezocht naar een beter begrip en een definitie van het proces van radicalisering, alsook naar hoe dit proces voorkomen kan worden door, onder andere, het versterken van de sociale cohesie, sensibilisering en bewustmaking. De verhoogde aandacht heeft te maken met verschillende bezorgdheden. Er is vooral de vrees dat de militaire expertise die deze Syriëstrijders opdoen eventueel aangewend zou worden voor aanslagen bij hun terugkeer. Deze vrees werd versterkt door de aanslag in het Joods Museum in Brussel op 24 Mei 2014.⁷ De militaire successen die IS de laatste maanden boekt zijn een extra reden voor de actuele bezorgdheid omdat ze een aantrekkingskracht uitoefenen op potentiële buitenlandse strijders. Bovendien bestaat het risico dat personen die terugkeren uit Syrië anderen zouden rekruteren om ook te gaan strijden.

Om het lokaal beleid met betrekking tot dit fenomeen grondig aan te pakken zal ik in dit artikel de Vlaamse Syriëstrijders eerst in een Europese context van ‘*foreign fighters*’ plaatsen, en vervolgens een aantal belangrijke oorzaken analyseren, zoals socio-economische factoren en de publieke perceptie over moslims, die een voedingsbodem creëren voor de radicalisering van deze jongeren. Hierna volgt een overzicht van de recente nationale en lokale beleidsmaatregelen waarbij ik zal argumenteren dat het voeren van een inclusief stedelijk beleid van elementair belang is om de voedingsbodem voor gewelddadig extremisme te elimineren. Hiervoor is echter een prangende nood aan bovenlokale steun, onder andere voor een overkoepelende coördinatie en het creëren van een bevorderend maatschappelijk kader.

⁷ De vermoedelijke dader is Mehdi Nemmouche, een Fransman die voor IS heeft gevochten, werd opgepakt in Marseille, en ondertussen uitgeleverd is aan België.

2. Foreign Fighters – De Syriëstrijders

Als we het hebben over *foreign fighters*, of buitenlandse strijders in Syrië, dan gaat het om personen die geen Syrische nationaliteit hebben, en die naar Syrië reizen om zich aan te sluiten bij gewapende groepen die tegen de Syrische overheid strijden (Carter, Maher & Neumann, 2014, 10). Het fenomeen van de *foreign fighters* is niet nieuw. Ook in de Afghaanse Oorlog, Irak, Tsjetsjenië en Somalië namen op vrijwillige basis buitenlanders deel aan gewapende conflicten. Er zijn gelijkenissen zoals de aanwezigheid van stimulerend beeldmateriaal, maar een verschil is echter dat er bij deze conflicten sprake was van individuen met een persoonlijk conflict die bovendien vaak gekend waren omwille van extremistische daden. Bij de buitenlandse Syriëstrijders lijkt er in grotere mate sprake te zijn van een maatschappelijk fenomeen (LPHM Expert Meeting⁸, 2013).

Volgens cijfers van het ICSR uit december 2013⁹ wordt geschat dat tussen 8.500 en 11.000 buitenlandse strijders afkomstig uit 74 landen hebben deelgenomen aan het conflict in Syrië (Zelin, 2013), dat is volgens sommigen het grootste aantal buitenlandse strijders in een conflict sinds de Afghaanse Oorlog (1979-1989).¹⁰ De deelname van veel buitenlandse strijders kan in real-time via sociale media geregistreerd en gevolgd worden (Carter, Maher & Neumann, 2014, 7), waardoor de huidige stijging in het aantal buitenlandse strijders in zeker mate relatief is ten opzichte van de cijfers van vorige conflicten (Malet, 2013, 52). Het leeuwendeel buitenlandse strijders in Syrië komen uit het Midden Oosten, er zijn ook Amerikanen, Canadezen en Australiërs, en ongeveer 18% komt uit Europa. De meeste hiervan zijn Frans (63-412), Brits (43-366), Duits (34-240), Nederlands (29-152) en Belgisch.

ICSR schat het aantal Belgische Syriëstrijders tussen 76 en 296 (Zelin, 2013). Volgens andere, minder officiële, bronnen gaat het echter om meer dan 350 Belgen (Van Ostaeyen, 7 mei 2014).¹¹ Dit komt overeen met de laatste officiële cijfers die werden vrijgegeven door de

⁸ Op 21 en 22 oktober 2013 organiseerde het United Nations Institute for Training and Research (UNITAR)'s Learning Platform on Human Mobility, in samenwerking met de stad Antwerpen, een Expert Meeting met de titel "Understanding the Underlying Philosophies and Psychological Causes of Extremism." Op deze meeting waren de preventieambtenaren van Antwerpen, Vilvoorde en Mechelen aanwezig, om samen met toonaangevende experts hun noden te bespreken m.b.t. radicaliserende jongeren in hun steden.

⁹ Aangezien de meest recente cijfers van ICSR dateren van december 2013 is het aannemelijk te stellen dat het aantal buitenlandse strijders sindsdien is toegenomen.

¹⁰ De Afghaanse Oorlog trok volgens Hegghammer 5.000 tot 20.000 buitenlandse strijders aan (2011, 61).

¹¹ Sommige onderzoekers tellen de aantallen via sociale media, maar deze cijfers zijn echter moeilijk te controleren, aangezien er veel nepidentiteiten bestaan op Facebook.

Belgische overheid in april 2014, volgens wie er ongeveer 250 Belgen naar Syrië zijn vertrokken, waarvan een vijftigtal ondertussen is teruggekeerd en een twintigtal is omgekomen (Reynders, 2014). Het is natuurlijk niet duidelijk of zij allen betrokken waren of zijn in de gewapende strijd en hierbij moet bovendien vermeld worden dat de overheid de cijfers in de media bewust laag houdt zodat dit geen extra motivatie wordt voor jongeren om te vertrekken (LPHM Expert Meeting, 2013). Als we deze cijfers per capita bekijken, staat België op nummer 1 in Europa met 27 Syriëstrijders per miljoen, gevolgd door Denemarken (15) en Nederland (9) (Zelin, 2013).

De eerste vertrekken vanuit België dateren al van de zomer van 2012, maar hier werd pas op gereageerd na de media-aandacht in maart 2013. De bekendste Vlaamse Syriëstrijders zijn ongetwijfeld Jejoen Bontinck en Brian De Mulder. Bontinck werd bij zijn terugkomst gearresteerd en is ondertussen terug vrijgelaten, terwijl De Mulder nog steeds in Syrië is en bij verstek in Antwerpen veroordeeld werd voor het dealen van cocaïne. De Vlaamse Syriëstrijders zijn gemiddeld mannen in hun vroege twintiger jaren afkomstig uit de grote Vlaamse steden zoals Brussel, Antwerpen en Vilvoorde. Toch beantwoordt niet iedereen aan dit profiel, aangezien er ook vrouwen,¹² minderjarigen, en zelfs hele families vertrokken zijn (RAN, 2014). De overgrote meerderheid van de Belgische strijders is van Marokkaanse afkomst, maar er zijn ook heel wat bekeerlingen bij. Er zijn jongeren bij met en zonder strafblad, ze zijn niet allemaal werkloos, sommigen zijn gedreven door ideologie, anderen politiek, en nog anderen gaan op zoek naar avontuur (Barrett, Boeke, Gielen & Nawaz, 2013). Er is weinig bekend over waar deze jongeren zich in Syrië bevinden, allicht voornamelijk in de steden Aleppo, Idlib, Raqqa en Homs. Bij wie ze zich aansluiten in Syrië is vaak ook onduidelijk, maar volgens AlDe'emeh (2014d) die momenteel in Syrië onderzoek doet over de Belgische Syriëstrijders, sloten ze zich eerst voornamelijk aan bij het al-Nusra Front, Mujahidin Shura Raad en Jaysh al-Muhajirin wa l-Ansar. Deze laatste twee plaatsten hun strijders echter onder het commando van Abu Bakr al-Baghdadi (IS).

Een vraag die vaak wordt gesteld is waarom het in Vlaanderen om zo'n disproportioneel probleem gaat. Was de radicalisering van deze Vlaamse jongeren dan al langer bezig, en is het conflict in Syrië een reden geweest om deze radicalisering in de praktijk om te zetten? Wat vaststaat is dat sociale netwerken hierbij van groot belang zijn. Toen de eerste Belgische jongeren

¹² Deze vrouwen gaan naar eigen zeggen humanitaire hulpverlening ondersteunen, maar verschillende bronnen zeggen dat ze zo goed als zeker gaan huwen met een Syriëstrijder (GVA, 10 april 2014).

naar de Syrische burgeroorlog vertrokken werd er gekeken naar moskeeën. Er bleek echter snel dat imams geen grote invloed hebben op deze jongeren en dat ze meestal buiten de moskee radicaliseren, dit via het internet en/of ‘peer recruitment’ via sociale netwerken (Alde’emeh & Stockmans, 2014c). Volgens Coolsaet zijn een aantal van deze netwerken van waaruit Vlaamse Syriëstrijders worden gerekruteerd: Sharia4Belgium met takken in Antwerpen, Vilvoorde en Brussel; de Molenbeekse sjeik Bassam Ayachi; en vrijgekomen oud-leden van de Groupe Islamique Combattant Marocain (GICM) uit Maaseik (De Wit, 7 mei 2013). Sharia4Belgium werd opgedoekt in 2012 en Fouad Belkacem (alias Abu Imran) werd opgepakt en veroordeeld tot twee jaar cel. Zijn sympathisanten konden vanuit de slachtofferrol veel jongeren aantrekken en de organisatie terug oprichten onder de naam The Way of Life (Alde’emeh & Stockmans, 2014c). Ook Abdelkader Hakimi, de voormalige leider van de GICM die veroordeeld werd tot acht jaar en vrijkwam in 2011, zou actief zijn in Syrië en via sociale media Vlaamse jongeren aanmoedigen om ook naar Syrië te vertrekken (Van Ostaeyen, 7 juni 2014).

#jihad – Het belang van sociale media

Sociale media zijn een essentiële bron van informatie en inspiratie voor de Syriëstrijders. Het is logisch dat de Europese Syriëstrijders met elkaar in contact staan voor en na hun vertrek. Veel van de websites waarop Syriëstrijders informatie posten zijn in het Engels, Frans of Nederlands, waaruit af te leiden valt dat ze gerund worden door Europeanen voor Europeanen. Op Nederlandse websites duikt bovendien vaak informatie op over Belgische Syriëstrijders.¹³ De Belgische en Nederlandse Syriëstrijders delen ook onderdak bij hun aankomst in Aleppo (LPHM Expert Meeting, 2013) en uit verschillende getuigenissen blijkt dat ze vaak met elkaar omgaan: “We [Antwerpse Syriëstrijder] hebben een hechte band met Nederlandse strijders. Het is hier een soort van mini-Europa geworden. We zoeken elkaar op en communiceren in het Nederlands” (AlDe’emeh, 2014a).

Het gebruik van verschillende media voor het verspreiden van informatie door jihadisten is uiteraard niet nieuw. In de jaren ‘90 werden videotapes verspreid van het conflict in Bosnië en Tsjetsjenië. En ook voor de aanslagen van 9/11 werd gebruik gemaakt van het internet. De

¹³ Zo werd de dood van Houssein Elouassaki, een lid van Sharia4Belgium uit Vilvoorde, aangekondigd op een Nederlandse website (Ramadan, 2013)

stijgende populariteit van kanalen zoals Twitter heeft er echter voor gezorgd dat de zogenaamde ‘*disseminators*’ een grotere rol hebben gekregen. Dit zijn sympathisanten die morele en politieke steun bieden door het verspreiden van video’s, foto’s en statements. Ze hebben dan ook een grote impact op hoe het conflict wordt gepercipieerd en zijn cruciaal voor het rekruteren van buitenlandse strijders (Carter, Maher & Neumann, 15). Ook puriteinse da’wa groepen¹⁴ met als doel een re-islamisering van moslim minderheden in Europa kunnen via het internet een grote invloed uitoefenen op de radicalisering van jongeren (Fraih, 2013, 210).

Peter Neumann (LPHM Expert Meeting, 2013) identificeert 4 brede eigenschappen waarin online communicatie verschilt met face2face communicatie en ervoor zorgt dat internet een bepalende invloed heeft op radicaliserende personen. Ten eerste is internet alomtegenwoordig en anoniem, dit verlaagt zowel de drempel als het risico. Ten tweede voorziet het internet beelden die vaak niet getoond worden in de mainstream media omdat ze te gruwelijk zijn. Deze hebben een grote impact en vergroten het gevoel van morele verontwaardiging. Ten derde voorziet internet een sociale omgeving. Hierbij ontstaat het zogenaamde ‘*echo chamber*’ effect, de versterking van ideeën wanneer die binnen een (virtuele) ruimte van gelijkgezinden geuit worden. Deze bijdrage aan het radicaliseringsproces stelt ook in vraag hoe alleen zogenaamde ‘*lone wolves*’ echt zijn. Een vierde en laatste belangrijke eigenschap is natuurlijk dat het internet mensen verbindt over grote afstanden.

Al deze elementen hebben een grote impact op zowel de perceptie van het conflict als de belevenis van de strijders. Stel dat er bij de Bloody Sunday schietpartij in Noord-Ierland in 1972 onmiddellijk videobeelden verspreid zouden zijn geweest, dan zouden de repercussies allicht nog dramatischer zijn geweest. De rol van het internet bij de rekrutering van buitenlandse strijders wordt voornamelijk gezien als iets problematisch, maar het censureren of verwijderen van informatie heeft weinig effect, aangezien dit toch meteen op een andere plek opduikt. Desondanks wordt dit in België als essentieel beschouwd vanuit een legaal perspectief, waarbij online ‘*hate speech*’ niet onbestraft kan gelaten worden (LPHM Expert Meeting, 2013). Vanuit een utilitair perspectief is dit echter contraproductief en zou men beter gebruik moeten maken van deze informatie voor onderzoek en beleid (Carter, Maher & Neumann, 2014, 29). De communicatie tussen extremisten op sociale media voorziet een ongeziene bron aan informatie

¹⁴ Ook da’wah of dawa. Deze groepen preken de islam middels dialoog en zijn dus te vergelijken met missionarissen zoals deze bij het mormonisme, Jehova’s getuigen en het katholicisme, onder andere, ook aanwezig zijn.

over Syriëstrijders, en dus ook over radicaliseringsprocessen. Een bijkomend voordeel is de mogelijkheid om een actief tegenverhaal aan te bieden met als doel niet het tegengaan van jihad, maar wel het diversifiëren van de beschikbare informatie. Volgens het tijdschrift MO* wordt binnenkort een online platform gelanceerd om, onder andere, meer informatie over jihad te geven; informatie over politieke ontwikkelingen in de Arabische wereld te verschaffen; en raad te geven voor de ouders van radicaliserende jongeren (AlDe'emeh & Stockmans, 2014c).

3. Lingua Franca - Radicalisering, religie en ideologie

Na de aanslagen in New York en Washington D.C. op 11 september 2001 groeide de angst voor terroristische aanslagen in Europa aanzienlijk. Het idee heerste dat deze gepleegd zouden worden door buitenlandse extremisten. In deze opvatting kwam echter verandering na de bomaanslagen in Madrid op 11 maart 2004, toen bleek dat de veroordeelden de Spaans-Marokkaanse nationaliteit hadden. De aanslagen in Londen op 7 juli 2005 werden idem voornamelijk gepleegd door Britse moslims met Pakistaanse roots; alsook werden de leden van de Nederlandse Hofstadgroep, onder wie Mohammed Bouyeri die regisseur Theo van Gogh vermoordde, bijna allemaal geboren in Nederland (Fraih, 2013, 131). Het gevaar van terrorisme werd plots niet langer gezien als een exclusief buitenlandse dreiging, maar ook als een binnenlands bottom-up proces van zelf-radicalisering en rekrutering (Coolsaet, 2013, 11).

Bij deze wissel in perceptie kwam de term 'radicalisering' centraal te staan. Voor de aanslagen in Madrid werd er naar jihadi terrorisme verwezen aan de hand van een combinatie van verschillende oorzaken, zoals regionale conflicten, gefaalde staten, toenemende globalisering, socio-economische factoren, en ook radicalisering. Na de aanslagen in Madrid verwierf het concept radicalisering snel populariteit, mede dankzij de schijnbare simpliciteit van de term (Coolsaet, 2012 & 2013, 10). Hoewel er zeer veel onderzoek beschikbaar is over radicaliseringsprocessen, lijkt een duidelijke algemene definitie van het concept te ontbreken. Terugkerend is dat radicalisering wordt gezien als een proces waarbij een aantal structurele elementen aanwezig zijn, waaronder: een gevoel van ergernis of uitsluiting; de aanwezigheid van een ideologie waaruit bepaalde elementen worden gefilterd; een gebrek aan een gevoel van verbondenheid en aansluiting met de lokale context; en het plaatsvinden van een mobilisering. Het is belangrijk aan te stippen dat de combinatie van deze elementen echter niet altijd tot

gewelddadige actie leiden (LPHM Expert Meeting, 2013). In de geschiedenis vonden verschillende processen van radicalisering plaats waarbij parallellen kunnen worden getrokken die deze structurele kenmerken bevestigen, zoals het fascistisch terrorisme in de jaren '30 en radicaal links terrorisme in de jaren '60. Dit toont aan dat politieke radicalisering een contextgebonden fenomeen is dat met onregelmatige tussenpozen in de geschiedenis terugkeert en waarvan jihadi terrorisme de meest recente golf is (Coolsaet, 2013, 140). Het Europese veiligheidsorgaan OSCE¹⁵ (2014, 19) definieert terroristische radicalisering als een proces waarbij individuen terroristisch geweld als een legitieme mogelijkheid gaan overwegen en nuanceert door in haar communicatie het acroniem VERLT te gebruiken (*Violent Extremism and Radicalization that Lead to Extremism*).

De lokale besturen waarover ik het in dit artikel zal hebben, gebruiken de definitie uit “Beheersen van Moslimradicalisering: Handreiking voor beleid en praktijk,” een civiele handleiding uitgegeven door Antwerpen, Vilvoorde, Mechelen en Maaseik (2013) om de preventie van ‘moslimradicalisering’ te ondersteunen. De handreiking definieert radicalisering als: “Processen waarbij de groeiende bereidheid tot het nastreven en/of ondersteunen van diep ingrijpende veranderingen in de samenleving die op gespannen voet staan met de democratische rechtsorde en/of waarbij ondemocratische middelen worden ingezet.”¹⁶ Dat is een vrij algemene definitie van een radicaliseringsproces, maar door het te beschrijven als de cruciale overgang tussen een religie, in dit geval islam, en het plegen van gewelddadige feiten, krijgt de term volgens Coolsaet (2011, 366) onterecht een criminele bijklank. Radicalisering op zich is immers geen misdaad, het plegen van extremistische feiten wel. De term wordt steeds vaker in de media en door beleidsmakers gebruikt als containerbegrip voor verschillende persoonlijke en religieuze uitingen, zoals het laten groeien van een baard of het dragen van een hoofddoek, maar is ondanks zijn aantrekkelijke simpliciteit een politiek geladen concept dat verwarring creëert tussen religieuze en politieke radicalisering en een problematisch verband legt tussen, aan de ene kant, sociale kwesties zoals sociale cohesie en identiteit, en aan de andere kant, nationale veiligheid. Zo wordt er geen onderscheid meer gemaakt tussen religieuze orthodoxie en politieke radicalisering, twee erg verschillende fenomenen. Religieuze orthodoxie wordt aangedreven door

¹⁵ Organization for Security and Co-operation in Europe.

¹⁶ Deze definitie werd ontleend aan de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid en opgenomen als standaarddefinitie in verschillende Nederlandse actieplannen tegen radicalisering (Antwerpen, Mechelen, Vilvoorde & Maaseik, 2013, 9).

een zoektocht naar identiteit en kan een negatieve impact hebben op sociale cohesie in een samenleving als individuen of groepen zich gaan isoleren. Het is echter politieke radicalisering die een bedreiging vormt voor de veiligheid als er een overgang is naar extremisme en geweld wordt aangegrepen als een vorm van politieke actie (Coolsaet, 2011, 367). Hierdoor ontstaat een spanning tussen terrorisme, of criminele feiten, en radicalisering, dat beschouwd zou moeten worden als grondwettelijk verantwoorde vrije meningsuiting (Coolsaet, 2013, 12). Dit oppert de vraag of er preventief geïntervenieerd mag worden op het moment dat er (nog) geen wetten worden overtreden (van Gorp & Roosendaal, 2013, 71). Media en beleidsmakers gebruiken vaak de term ‘gewelddadige radicalisering,’ om te verduidelijken dat er met radicalisering op zich geen probleem is. De term gewelddadige radicalisering impliceert echter ook dat er een direct verband is tussen radicalisering en gewelddadige acties (Coolsaet, 2012). Extra problematisch is dat er een gemakkelijke sprong gemaakt wordt van de term radicalisering naar moslimradicalisering en de inclusie van islam, zonder dat er daarbij enige omkadering wordt gegeven. Het samengaan van kwesties als moslimintegratie in Europa, en veiligheidskwesties als terroristische dreigingen, zorgt ervoor dat er een verandering plaats vindt in de omgang met moslims, en dat beïnvloedt het creëren van nieuwe identiteiten en conflicten (Zemni, 2006a, 233). Door de werkelijkheid van bepaalde contexten zoals de oorlog in Syrië worden deze ideeën aantrekkelijk voor meer personen want “*individuals do not become radicals in a vacuum – but in a context*” (Coolsaet, 2011, 369).

De doorgedreven discursieve gelijkschakeling van politiek met religie blijft hierbij een niet te onderschatten probleem. Zoals Zemni reeds aanstipte hoort men in het maatschappelijk debat vaak de vraag of de islam wel verzoenbaar is met de democratie, een vraag die essentieel polariserend van aard is en die de religie verkeerdelijk voorstelt als een eenvoudig te vatten enkelvoudig concept. Als we de democratie dan toch als maatstaf willen nemen, met wat of wie vergelijken we dan kaatst Zemni terecht terug: “met de retrograde islam van de Taliban? Met de conservatieve en onderdrukkende Saoedi-Arabische islam? Met de zeer complexe en meervoudige islam van de hier wonende moslims? Met de gendergerichte islam van Fatima Mernissi? [...] [Deze vraag] smoort het debat niet, maar is integendeel een wezenlijk belangrijke intellectuele en maatschappelijke vraag.” Het ontbreken van een gecentraliseerd religieus instituut, vervolgt Zemni (2009, 87-88), maakt bovendien dat de islam er toch niet op kan antwoorden, dat kunnen enkel moslims.

De publieke criminalisering van een religieuze beleving van de islam treft jongeren uit moslimfamilies vrij direct. In hun adolescentie zoektocht gaan ze onder andere op zoek naar een interpretatie van hun geloof, dat een oplossing kan bieden voor hun identiteitscrisis. Bij jongeren kan religie een symbool van verzet worden, en een versterker van het ‘ons versus zij’ verhaal waarmee ze toch al dagdagelijks geconfronteerd worden. Bij het fenomeen van de Vlaamse Syriëstrijders staat het zoeken naar een pure vorm van islam centraal (LPHM Expert Meeting, 2013). Hiervoor gaan ze onder meer op zoek online, waar ze in aanraking kunnen komen met fundamentalistische fracties van de islam, zoals het salafisme.¹⁷ Orthodoxe zijsprongen van grote religies zijn zeer wijdverspreid, denk maar aan het chassidisch jodendom in Antwerpen. Het is pas in de overgang van religieuze orthodoxie naar politiek extremisme dat religie als een sofistieke steun kan worden gebruikt bij het overkomen van eventuele morele barrières (Coolsaet, 2011, 367).

Naast de zoektocht naar een puur geloof is er bovendien ook sprake van een politieke stroming, het islamisme of politieke islam, die gebaseerd is op religie en opleeft door de recente ontwikkelingen in de Arabische en islamitische wereld (Fraih, 2013, 207). Groeperingen als de Islamitische Staat (IS) bieden hierbij een zeer overtuigend beeld van een oplossing en een concrete plaats voor de onderdrukten, het kalifaat. De actieve mobilisering en de strijd van moslims tegen ongelovigen om hun rechten te vrijwaren en te vechten voor hun ‘staat’ bereikt ons onder de vorm van het woord ‘jihad,’ maar de alomtegenwoordigheid van de gewelddadige betekenis is helaas te danken aan een vervorming van de term – die binnen de islam een rijke, vreedzame geschiedenis heeft – door extremistische fracties. Dit soort jihad, schrijft Zemni (2006b, 189), “is duidelijk een kaakslag voor zowel de klassieke mosliminstituten van gezag maar ook voor het islamisme in het algemeen.”

4. Botsende Beschavingen – Maatschappelijke oorzaken

Hoe kan men het hoge aantal Vlaamse Syriëstrijders maatschappelijk verklaren? De Syrische burgeroorlog wordt in de media vrij simpel weerspiegeld als de strijd van een weerloze bevolking tegen een brutaal sjiiitisch regime, en er heerst het idee dat het Westen dit allemaal laat gebeuren.

¹⁷ Een orthodoxe religieuze zijstrooming waarvan de volgelingen leven volgens de gewoonten van de profeet Mohammed zoals die beschreven staan in de hadith. Voor meer informatie met betrekking tot de salafisten cf. Zemni, 2009, 178-185.

Door een fysieke deelname aan het conflict hebben de Belgische Syriëstrijders het gevoel een verschil te kunnen maken (De Wit, 2013a). Ondanks een aantal gemeenschappelijke noemers zijn de motivaties van de vertrekkende jongeren divers. Sommigen vertrekken om humanitaire redenen en anderen om ideologische redenen. Deze laatste voelen zich aangetrokken tot de jihad, en tot nationalistische en panislamistische ideeën. Het Europese Radicalisation Awareness Network (RAN) (2014)¹⁸ somt een aantal motivaties op zoals: de zoektocht naar identiteit; het vervullen van de religieuze plicht; reageren op het onrecht tegen de umma; Assad verslaan; en reageren op het falen van de internationale gemeenschap.

Naast de politieke ontwikkelingen in de Arabische wereld moeten we ook kijken naar de voedingsbodem die deze jongeren ertoe drijft te vertrekken. De politieke radicalisering van jonge moslims wordt gevoed door factoren die terug gaan op de retoriek van Huntington's '*clash of civilizations*,' de groeiende verrechtsing in Europa en de moeilijke socio-economische positie van migranten (Fraih, 2013, 206). Ongeveer 15% van de bevolking van het Vlaamse Gewest is van vreemde herkomst, dat zijn 924.000 personen. Deze cijfers zijn berekend op basis van het rijksregister dus bevatten geen asielzoekers van wie de procedure loopt, of personen die onwettig in Vlaanderen verblijven (Lodewijckx & Noppe, 2012, 3). Het totale aantal personen met een migratie achtergrond ligt dus ongetwijfeld hoger. De meeste van de geregistreerde personen van vreemde herkomst zijn afkomstig uit Nederland (18%), gevolgd door Marokko en Oost-Europa (elk 15%), en Turkije (12%). De meerderheid woont in Vlaamse centrumsteden zoals Antwerpen, waar 38% van de totale bevolking van vreemde herkomst is, en Mechelen, met 25%. De verhouding tussen personen van Marokkaanse herkomst ten opzichte van de totale bevolking is het hoogste in Vilvoorde (14%), Mechelen (12%) en vervolgens Antwerpen (11%) (Lodewijckx & Noppe, 2012, 4-9).

Als we kijken naar de lokale context waarin Vlaamse jongeren opgroeien die naar Syrië vertrekken moeten we rekening houden met de adolescentie zoektocht naar identiteit. Identiteitsvorming is zeer persoonlijk, en normaal gezien is er geen interventie door personen buiten de directe sociale kring (van Gorp & Roosendaal, 2013, 71). Bij tweede en derde generatie migranten wordt dit proces beïnvloed door verschillende globale, maar ook lokale, omstandigheden zoals de sociale en economische moeilijkheden die zij of hun gemeenschap

¹⁸ RAN werd opgericht in september 2011 door de Europese Commissie voor het uitwisselen van informatie en "best practices" binnen Europa en tussen lokale eerstelijns werkers. Voor meer informatie zie: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm

ondervinden. In hun land van herkomst zijn ze emigranten, in België blijven ze immigranten. Ze zijn dan ook gevoeliger dan hun ouders voor de discriminatie die ze ondervinden in, bijvoorbeeld, het onderwijs, bij het zoeken naar werk, en bij huisvesting (Coolsaet, 2011, 373). Ze zien de uitsluiting van moslims in de samenleving en vervreemden tegelijkertijd van hun familie door hun eigen sociale mobiliteit. Zo ontstaat er bovendien een spagaat tussen de integratie-idealen en de eigen waarden (Akhandaf, persoonlijke communicatie, 5 augustus 2014). Om de Syriëstrijders te begrijpen is het dus zeer belangrijk om de processen te begrijpen die de maatschappelijke polarisering drijven.

Die polarisering kunnen we historisch terugvoeren. Zo werd de overwinning van de Koude Oorlog toegeschreven aan het kapitalistische Westen, dat zichzelf uitriep als model voor de rest van de wereld. Islam werd als een dreiging ervaren door het Westen en in de Arabische wereld heerste het gevoel dat het Westen hen en de islam wou onderdrukken (Coolsaet, 2011, 372). In de publieke opinie ging het niet meer om een politiek of ideologisch conflict, maar om een cultureel, etnisch en religieus conflict. Als ‘botsende beschavingen’ kon islam niet verzoend worden met de Westerse normen en waarden en dus werd de wereld opgedeeld in ‘ons’ versus ‘zij.’ Publieke debatten werden beïnvloed door thema’s als immigratie, islam en de rol van de vrouw. Populistische politici zagen het als hun taak om de Westerse waarden te beschermen voor de zogenaamde inferieure waarden van islam. Migranten werden dan ook verantwoordelijk gehouden zichzelf aan te passen aan de superieure cultuur van het Westen (Fraih, 2013, 207-208). Op 24 november 1991 vond in België Zwarte Zondag plaats. Vlaams Blok ging in de federale verkiezingen van twee naar twaalf zetels en plots stonden thema’s als immigranten, asielzoekers en islam bovenaan de politieke agenda. In korte tijd veranderde het migratiedebat in een islamdebat waarbij de cultuur van islam als een probleem werd gezien (Maly, 2013a). Islamofobe slogans werden als normaal beschouwd in nationalistische kringen en gastarbeiders, Turkse en Marokkaanse migranten werden samengenomen onder de noemer ‘moslim’ (Zemni, 2011, 30-33). Recenter zorgde 9/11 voor een verdere polarisering die de *war on terrorism* op gang trok, de oorzaak van een heropleving van een jihadistische islam die zich verzet tegen het imperialistische en islamofobe Westen (Maly, 2013b). Het immigratiedebat werd verder gekristalliseerd en de reeds gepolariseerde standpunten verstevigden. De vrees voor terrorisme werd groter en ook de houding naar moslimgemeenschappen en migranten werd in een veiligheidsperspectief geplaatst (Zemni, 2006, 231-233).

Socio-economische thema's als integratie, criminaliteit, werkloosheid, genderongelijkheid, machoedrag, slechte schoolresultaten en homofobie werden gezien als culturele problemen (Maly, 2013b). Anti-moslim denken werd mainstream, integratie kreeg steeds meer de invulling van assimilatie en in naam van de democratie en de mensenrechten werden ongelijke rechten normaal (Maly, 2013a). Bovendien werden debatten over migratie en integratie nu geconcentreerd in een debat over islam en de hoofddoek (Zemni, 2011, 29). Maatregelen zoals het hoofddoekenverbod in publieke functies, dat een symbooldebat is geworden voor discussies over integratie, werken een verdere polarisatie in de hand.¹⁹ De term 'neutraliteit' werd gelanceerd in het integratiedebat en leidde tot hevige discussies in de media, dit terwijl migranten sterk ondervertegenwoordigd zijn in publieke stadsdiensten en zij met een hoofddoek op één hand geteld kunnen worden. Naast de contraproductieve verwarring van dit soort maatregelen gaan ze bovendien ook in tegen de grondrechten van vrijheid van godsdienst en meningsuiting (Fadil, 2011). Ook bij de Syriëstrijders is dit een terugkerend argument: "het hoofddoekenverbod, het verbod op het dragen van een niqab op straat, discriminatie op de arbeidsmarkt, racisme bij de politie in Antwerpen. En ons geloof wordt er constant beledigd. Zelfs een hond zou weglopen uit Antwerpen" (AlDe'emeh, 2014b).

Naast een zeer problematische publieke perceptie is ook de socio-economische situatie van migranten en hun kinderen nog steeds problematisch in België (Fraïhi, 2013, 208). Ze worden niet enkel gediscrimineerd maar zijn ook oververtegenwoordigd in de werkloosheidsstatistieken en armoedecijfers (Maly, 2013a). Recente studies tonen aan dat er nog steeds een grote kloof is tussen de welstand van autochtone Belgen en nieuwkomers van buiten de EU. Meer dan de helft van niet-Europese migrantenkoppels leeft onder de armoedegrens, in vergelijking met 5% van de Belgische koppels (Corluy & Verbist, 2014, 9). Recente cijfers van EUROSTAT (2014) tonen aan dat 39,9% van de niet-EU burgers tewerkgesteld is, in vergelijking met 68,7% van de personen met de Belgische nationaliteit. Dit is een verschil van 28,8%, de tweede grootste kloof in Europa, na Zweden. Ook op vlak van onderwijs zijn de resultaten in België onrustwekkend. Iets minder dan de helft van niet-Europese nieuwkomers behaalt geen secundair diploma (Corluy & Verbist, 2014, 11).

¹⁹ Het is in België verboden om gezichtssluiers te dragen (niqab of boerka) in publieke ruimten; ook in openbare of publieke functies mogen geen religieuze en politieke symbolen – zoals de hoofddoek - gedragen worden. In 2009 kwam er bovendien een verbod op het dragen van een hoofddoek in het gemeenschapsonderwijs. De laatste maatregel werd in 2013 vervangen door een verbod op alle levensbeschouwelijke tekens, maar in Antwerpen geldt sinds 2010 wel een hoofddoekenverbod op alle scholen.

Onderwijs speelt nochtans een zeer grote rol in het voorkomen dat jongeren radicaliseren, er is dan ook dringend nood aan een andere houding tegenover diversiteit in het Vlaamse onderwijs. Onderzoek wijst uit dat hoe groter de overeenkomst is tussen de thuissituatie en de onderwijssituatie, hoe beter de resultaten zijn. Hier zou dus rekening gehouden moeten worden met de verschillende religies en moedertalen van studenten. Net als het verbod op hoofddoeken, mogen scholen hun leerlingen echter ook verbieden om hun moedertaal tijdens de les te spreken. Een frappant voorbeeld is dat van een leerkracht die centjes in een potje liet steken wanneer leerlingen betrappt werden op het spreken van een andere taal dan Nederlands. Leerlingen die een racistische opmerking maakten moesten dat eveneens doen (Clycq, 2013). Zo wordt aan racisme dezelfde waarde gegeven als het spreken van de moedertaal en impliceert het dat kinderen enkel vooruit kunnen geraken met Nederlands. Naast het feit dat studies aantonen dat het gebruiken van de moedertaal ook het leren van andere talen ten goede komt, zou meertaligheid in elke situatie moeten worden aangemoedigd. Er moet ruimte en respect worden gecreëerd voor eigenheid en diversiteit, want ook bij de Vlaamse Syriëstrijders liet de schooltijd zijn sporen na: “Het was Pasen en de juf had de aanwezige leerlingen in twee groepen verdeeld. Een groep moslims, en een andere groep niet-moslims. De niet-moslims kregen paaseieren, maar de moslims niets.” (AlDe’emeh, 2014c).

De ongelijkheid zet zich in belangrijke mate door bij de politie, waar er een algemeen probleem lijkt te bestaan met betrekking tot diversiteit, zowel intern, waar een groot gebrek aan multiculturaliteit bestaat, als extern, in de houding naar migranten en voornamelijk moslimjongeren.²⁰ Nochtans krijgt de politie in het voorkomen van radicalisering een belangrijke rol. In 2009 werd het Zweeds initiatief Community Policing for Prevention of Radicalisation (CoPPRA) gelanceerd met steun van de Europese Unie. Dit werd in de praktijk echter vooral gebruikt om de positie van de lokale politie te versterken als informatieverstrekkers. In plaats van een vertrouwensband op te bouwen worden wijkagenten zo de ogen van de politie (Van Garderen, 2010). Bij de jongeren heerst er dan ook wantrouwen jegens de politie en in Antwerpen, Vilvoorde en Mechelen verwijzen radicaliserende jongeren naar het blanke en racistische politiekorps (persoonlijke communicatie, 2014).

²⁰ In mei 2014 vertelden 7 agenten van allochtone afkomst aan de krant De Standaard hoe ze op systematische wijze gediscrimineerd worden: http://www.standaard.be/cnt/dmf20140531_005.

Naast de maatschappelijke vormen van discriminatie, is er in België sprake van een diepgewortelde institutionele discriminatie. Zo is de scheiding tussen kerk en staat niet opgenomen in onze grondwet. De staat voorziet subsidies voor erkende religies op basis van schattingen over het aantal volgers van een godsdienst (Zemni, 2011, 33). De subsidies voor de katholieke kerk worden echter anders berekend - op basis van het aantal inwoners per parochie ongeacht hun godsdienst²¹ - waardoor ze over veel meer subsidies beschikt dan andere godsdiensten (Bové, 2011).

5. Een Goed Verstaander – Het belang van een preventief beleid

Aangezien de bovenstaande elementen een duidelijke invloed hebben op de Vlaamse Syriëstrijders, is men gaan inzetten op een preventieve aanpak waarin het versterken van de sociale cohesie centraal staat. Hierbij wordt gebruik gemaakt van *good practices* uit landen die al langer de link leggen tussen sociale cohesie en radicalisering. Zo werden er in Nederland, in het kader van het actieplan Polarisatie en Radicalisering (2007 – 2011), al in 2007-2008 trainingen opgezet voor eerstelijns werkers voor het herkennen van, en omgaan met radicalisering;²² alsook cursussen opvoedingsondersteuning voor ouders.²³ In het Verenigd Koninkrijk is er bijvoorbeeld het Londense STREET (*Strategy to Reach, Empower and Educate Teenagers*), een antwoord van de moslimgemeenschap op het probleem van radicaliserende jongeren. Het begeleidt jongeren die geen aansluiting vinden bij het reguliere vrijetijdsaanbod, of bij moskeeën, door het aanbieden van cursussen, debatten, en allerlei andere activiteiten, met een focus op het counteren van radicale propaganda (Barclay, 2011).

²¹ Er is sprake van een stelsel van “onderlinge afhankelijkheid.” In artikel 181 van de Belgische grondwet is vastgelegd dat de staat de wedden en pensioenen van de bedienaren van de erediensten moet betalen. Het aantal wedden gaat uit van een theoretisch kader, gebaseerd op verschillende criteria uit verschillende koninklijke besluiten waarvan de meeste niet zijn gepubliceerd in het Belgische staatsblad. De subsidies worden gebaseerd op schattingen over het aantal volgers van een godsdienst. Voor de katholieke kerk worden de subsidies echter anders berekend. De staat gaat uit van één parochie, met minstens één dienaar, per 600 inwoners. Dit zouden 6,938 wedden zijn, betaald door de staat, maar in de realiteit zijn er door rekruteringsproblemen bij de kerk veel minder dienaren (Bové, 2011). Een uitschrijving uit het doopregister is dus enkel symbolisch en heeft geen effect op de toegekende subsidies.

²² In het kader van het ‘actieplan Amsterdam tegen radicalisering’ (De Gruijter, M., Pels, T., van Middelkoop).

²³ Voor meer informatie, zie http://www.agadvies.com/sites/default/files/20090108_-_Rapportage_opvoedingsondersteuning_definitief.pdf.

Ondanks het feit dat op vlak van veiligheid België er vroeger bij was dan de meeste Europese landen,²⁴ duurde het langer voor er een preventief plan werd opgezet (De Wit, 2013a). In 2002 werd reeds een ‘Actieplan Moskee’ – later ‘Plan R(adicalisme)’ - ingevoerd voor het tegengaan van moslimextremisme.²⁵ De versterking van de strijd tegen radicalisering werd ook opgenomen in het Nationaal Veiligheidsplan (2012-2015), maar het was pas naar aanleiding van de Vlaamse Syriëstrijders dat een preventief luik ontstond. In augustus 2012 registreerde het coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse (OCAD)²⁶ de eerste berichten van Belgen die vertrokken naar Syrië. Het duurde echter tot maart 2013 voor er bijkomende beleidsmaatregelen werden genomen onder impuls van de media. In april 2013 werd een nationale preventiestrategie goedgekeurd door de overheid. De 6 krachtlijnen van dit programma (Milquet, 24 september 2013) zijn:

1. Collectief sensibiliseren rond (gewelddadige) radicalisering met een verruiming van de bestaande kennis.
2. Een actieplan opstellen om het radicaliseringsproces tegen te gaan:
 - a. Een versterkt plan voor de bevordering van diversiteit en strijd tegen racisme.
 - b. De maatschappelijke voedingsbodem voor frustraties en polarisering aanpakken.
3. De morele weerstand versterken van kwetsbare individuen, groepen en gemeenschappen.
4. Het identificeren en ondersteunen van de verschillende actoren in hun rol in de strijd tegen radicalisme.
5. Radicalisme op internet bestrijden en een tegendiscours organiseren.
6. De preventie van radicalisering (ook contra-radicalisering genoemd) en deradicalisering in de gevangenis.

²⁴ De Belgische Rijkswacht richtte reeds in de jaren ‘80 een cel op voor het bestuderen van radicaal islamisme naar aanleiding van Belgische ondersteunde cellen van het Fouad Ali Saleh-netwerk, een pro-Iraanse netwerk dat verantwoordelijk was voor verschillende aanslagen in Parijs in 1985 en 1986 (Le Soir, 3 april 1992).

²⁵ ‘Plan Moskee’ werd in 2005 het ‘Actieplan Radicalisme’ of ‘Plan R,’ een politiek correctere benaming die de focus verbreedde naar verschillende vormen van radicalisme en voornamelijk repressieve maatregelen bevat. Plan R focust op 7 mogelijke verspreiders van radicale boodschappen: ideologische propagandisten; culturele centra en vzw’s (o.a. moskeeën); propagandacentra (bijvoorbeeld boekhandels); websites en internet; radio- en Tv-programma’s; groeperingen; en gevangenissen.

²⁶ OCAD is de opvolger van de Antiterroristische Gemengde Groep (AGG) en is operationeel sinds 2006. Het maakt evaluaties over terroristische en extremistische dreigingen in en tegen België op basis van informatie die ze ontvangen van verschillende diensten zoals, onder andere, politie, staatsveiligheid, de douane, etc.

Voor de ondersteuning van het ontwikkelen van een preventieve en curatieve strategie door de betrokken lokale besturen werd door Binnenlandse Zaken de cel Preventie van Gewelddadige Radicalisering opgericht om de samenwerking tussen experts, ambtenarij en academici te bevorderen; om gewelddadige radicalisering beter te begrijpen; een verzameling van goede praktijken op te stellen als voorbeeld voor lokale besturen; een netwerk preventie en radicalisering op te richten voor het verzamelen van wetenschappelijk onderzoek en het uitwisselen en centraliseren van goede praktijken uit binnen- en buitenland; informatiebrochures te verspreiden; op te treden als aanspreekpunt voor diensten en instellingen voor informatie en advies; en opleidingen en initiatieven te organiseren voor het delen van kennis en informatie.²⁷ Om de lokale besturen verder te ondersteunen voorziet de overheid een toelage voor een ‘veiligheids- en samenlevingscontract aan de gemeenten.’²⁸

Om de moslimgemeenschap te betrekken ontving minister van Binnenlandse Zaken en Gelijke Kansen Joëlle Milquet begin 2013 een zestigtal imams. Als resultaat werd toen een document ondertekend door achttien organisaties, waaronder de Europese Raad van Marokkaanse Oelema, de Raad van Theologen van de Moslims van België, en de Liga van Imams van België, met een gezamenlijk standpunt over jihad als basis voor de preventiemaatregelen die binnen de gemeenschap genomen zouden worden. In het document wordt opgeroepen de "welig tierende islamofobie te stoppen die deze jongeren aan een vernietigend stigma onderwerpen. [...] Deze gebeurtenissen moeten ons aanzetten ons beleid ten aanzien van de moslimgemeenschap te herzien, om die uit zijn sociologisch en ingebeeld getto te halen [...] en de moslims een waardige plaats [...] in onze maatschappij te waarborgen” (Knack, 8 mei 2013).²⁹

Binnenlandse Zaken probeerde de jongeren ook zelf aan te spreken met de pedagogische infobrochure “De Syrische bevolking helpen? Ja, maar hoe?,” die in juni 2013 verspreid werd met de boodschap dat humanitaire acties het antwoord zijn op de noden van de Syrische

²⁷ In het kader van deze laatste doelstellingen werden reeds verschillende bijeenkomsten georganiseerd, zoals een informatiebijeenkomst voor de preventieambtenaren van de 29 Grote Steden; een studievoormiddag voor terreinwerkers, zoals politie en preventieambtenaren; en een internationale conferentie voor de preventie van gewelddadige radicalisering (23 en 24 september 2013).

²⁸ De vergoeding, die in totaal ca. 15 miljoen euro bedraagt voor 2013, wordt verdeeld onder de 29 grote steden om te investeren in de preventie van gewelddadige radicalisering (een nieuwe prioriteit); als bijdrage aan de werking van de lokale politiezones; voor de strijd tegen criminaliteit, overlast en het onveiligheidsgevoel; en om brandveiligheid te promoten en CO-vergiftiging tegen te gaan.

²⁹ Zie http://www.foyer.be/IMG/pdf/Jongeren_in_Syrie.pdf voor het volledig document.

bevolking, niet het zelf gaan strijden. De verspreiding gebeurde simultaan met de operatie “Hoe kan je de Syrische bevolking echt helpen tijdens de zomer,”³⁰ die bedoeld was om humanitaire actie aan te moedigen tijdens de zomermaanden (Milquet, 24 september 2014). Door het willen omzetten van onrechtvaardigheidsgevoelens naar humanitaire projecten ontstaat volgens AlDe’emeh en Stockmans (2014a) de indruk dat “de honger naar politiek activisme” die leeft bij veel jongeren onderschat wordt, want “deradicaliseren mag niet gelijk staan met depolitiseren.” Deradicalisering impliceert dat de overtuigingen van jongeren fout zijn en veranderd moeten worden. *Disengagement* kan een betere strategie zijn omdat men ervoor wil zorgen dat deze jongeren geen geweld gebruiken, zonder per se afbraak te doen aan hun politieke engagement. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door valabele alternatieven aan te bieden (De Wit, 2014b).

Een aantal bijkomende maatregelen in lijn van het federaal preventieplan zijn het opleiden en sensibiliseren van de lokale eerstelijns politie via de CoPPRa-opleidingen voor de detectie van signalen van radicalisering. Bij de begroting voor 2014 werden ook middelen toegekend om een tegendiscours op te stellen tegen radicale uitlatingen online, en Binnenlandse Zaken heeft verschillende studies besteld om gewelddadige radicalisering beter te begrijpen. Bovendien werden er verschillende buitenlandse missies ondernomen door Milquet om een samenwerking op te zetten met landen die ook betrokken zijn, zoals Marokko, Turkije, Jordanië en de Verenigde Staten (Milquet, 2013 & 2014).

Naast de zogenaamde preventieve maatregelen worden er ook repressieve maatregelen genomen. Zo werden op 15 mei 2014 twee Antwerpse meisjes van 17 en 19 jaar opgepakt op de luchthaven van Zaventem omdat ze wilden vertrekken naar Syrië; het minderjarige meisje werd ter beschikking gesteld van de jeugdrechter en het oudste meisje werd aangehouden op verdenking van “deelname aan de activiteiten van een terroristische organisatie.” Dit arrest markeert de eerste keer dat kandidaat-Syriëgangers gerechtelijk vervolgd worden, en gezien de hieruit volgende commotie bij moslimjongeren in België en Europa,³¹ zorgt dit helaas voor een verdere polarisering (AlDe’emeh & Stockmans, 2014b).

Het taalgebruik in de media is eveneens vaak repressief. Zo riep Eerste Minister Elio Di

³⁰ Deze operatie werd georganiseerd in samenwerking met de Vlaamse ministers van Ontwikkelingssamenwerking (Jean-Pascal Labille), Onderwijs (Pascal Smet), en de Waalse minister van Leerplichtonderwijs (Marie-Dominique Simonet).

³¹ YouTube clip van een betoging in Antwerpen, “Protest voor onze Moslimgevangenen,” gepost door The Way of Life (Dawah verplicht) op 31 mei 2014: https://www.youtube.com/watch?v=ap_s27bxuJ0, en een clip van Deense activisten die steun betuigen aan de Belgische meisjes “Salafi-jihadists in Denmark show support for two arrested Belgian muslim girls,” gepost op 12 juni 2014). https://www.youtube.com/watch?v=smN8M_28X0c

Rupo op tot een versterking van de opvolgings-, controle- en sanctiemiddelen tegen gewelddadige radicale bewegingen in België en Europa (DM, 1 juni 2014) en verklaarde Bart De Wever (DM, 9 juli 2014) recent dat hij graag een Belgisch Departement voor Binnenlandse Veiligheid zou zien om het probleem van de jonge jihadstrijders aan te pakken. Aangezien dit de rol is van OCAD kwam hierop snel reactie (Terzake, 9 juli 2014). Onder de koepel van OCAD werd, om de samenwerking tussen de verschillende veiligheidsdiensten te versterken, de nationale Task Force Syrië opgezet.³² Deze volgt de toestand op, onderzoekt hoe het vertrek van jongeren vermeden kan worden en hoe ze terug gehaald kunnen worden. De Belgische politie- en inlichtingendiensten volgen wie er terugkeert uit Syrië en bespreken samen met OCAD hoe hierop gereageerd moet worden. Het federaal parket gaat enkel over tot strafrechtelijke vervolging als er daadwerkelijk wetten zijn geschonden, zoals het vechten bij een terroristische organisatie (AlDe'emeh & Stockmans, 2014a).³³

Europa speelt voorlopig voornamelijk een rol bij het uitwisselen van informatie over gewelddadige radicalisering. Aangezien de Syriëstrijders vaak deel uitmaken van transnationale netwerken - zoals Sharia4Belgium en Sharia4Holland - is er nood aan multilaterale samenwerking. Naast de gedeelde Belgische en Europese vraag naar multilaterale samenwerking zien beiden het lokale niveau als best geplaatst om het fenomeen van de Syriëstrijders aan te pakken. Volgens RAN kunnen lokale eerstelijns werkers het verschil maken omdat zij de gemeenschap het beste kennen en het snelst kunnen reageren op de signalen. Europese en nationale maatregelen om radicalisering tegen te gaan moeten dus worden aangepast aan de lokale omstandigheden (Ramadan, 2013), waar vroegtijdige interventie en een multidisciplinaire aanpak belangrijk zijn (RAN, 2014, 2). Daar komt bij dat gemeenten in België over zeer ruime bevoegdheden bezitten - zoals ordehandhaving, sociale bijstand, onderwijs en huisvesting - die een cruciale impact hebben op de deradicaliseringstrategieën.

³² Deze komt maandelijks bijeen en coördineert het toezicht dat uitgevoerd wordt door onder andere het OCAD zelf, de staatsveiligheid, het federaal parket, het crisiscentrum en de politie. Er worden op arrondissementeel niveau ook lokale Task Forces georganiseerd voor de coördinatie tussen lokale en nationale niveaus.

³³ De terrorismewet werd tevens uitgebreid zodat het ronselen en opleiden van terroristen bestraft kan worden met tien jaar cel en 30.000 euro boete (Milquet, 2013).

a. De Hand Reiken - Actieplan 4 Steden

Het is dus duidelijk dat het antwoord op het probleem van de Vlaamse Syriëstrijders op lokaal niveau gezocht wordt. Daarom lanceerden Antwerpen, Vilvoorde, Mechelen en Maaseik³⁴ in september 2013 een brochure met de titel “Beheersen van moslimradicalisering: Een handreiking voor beleid en praktijk” die bedoeld is om lokale besturen en eerstelijns werkers te sensibiliseren. De brochure is informatief en bevat ook een aantal aanbevelingen voor de preventie van (moslim)radicalisering. Naast dit gezamenlijk standpunt werden in Vilvoorde, Antwerpen en Mechelen met behulp van de beperkte federale subsidies³⁵ ook zogenaamde ‘preventieambtenaren’ aangenomen. Hun werk is experimenteel van aard en dus vooralsnog een ‘*work in progress.*’ Ondanks het feit dat deze drie steden hun (de)radicaliseringstrategie verschillend invullen, werken ze wel allemaal aan de oorzaken, of de voedingsbodems, door op een integrale manier te werken vanuit bestaande initiatieven en expertise. Er wordt hiervoor samengewerkt met veel verschillende partners zoals scholen, verenigingen, stadsdiensten en hulpverleners (Vilvoorde, 2014, 7). In wat volgt geef ik een kort overzicht van het beleid van deze drie steden.

In **Antwerpen**, de stad van Bart De Wever (N-VA), is de strijd tegen radicalisering misschien wel het meest gemedieerd. Al in september 2012 was het stadsbestuur openlijk bezorgd over de groeiende (moslim)radicalisering naar aanleiding van rellen tijdens de Reuzenstoet in Borgerhout.³⁶ Kandidaat-burgemeester De Wever nam toen de stadsslogan op de korrel door te stellen dat “ ‘t Stad niet van iedereen is. [...] De stad is alleen van die mensen die een inspanning leveren om ertoe te behoren” (Winkels, 17 september 2012). In januari 2014 liet De Wever nog optekenen bij VTM Nieuws dat hij zich zorgen maakte over moslimterreur, die hij “de ergste gesel voor de mensheid sinds Hitler” noemde. Het is mede dankzij deze provocerende uitspraken dat Antwerpen volgens bepaalde bronnen gevisieerd wordt door extremisten (LPHM

³⁴ Ondanks het feit dat Maaseik aanvankelijk betrokken was bij het ontwikkelen van een lokale preventieve strategie, zijn ze hiermee gestopt omdat ze geen federale subsidies kregen. Deze waren enkel toegekend aan steden met meer dan 30.000 inwoners en Maaseik telt slechts 25.000 inwoners.

³⁵ € 40.000 per stad voor 2014.

³⁶ De rellen ontstonden uit een betoging als reactie op de anti-moslimfilm *Innocence of Muslims* (Nakoula Basseley Nakoula alias Mark Basseley Youssef, 2012) en 230 personen werden aangehouden.

Expert Meeting, 2013).³⁷ Na de aanslag in het Joods Museum in Brussel op 24 mei riep de Antwerpse Syriëstrijder Azeddine Kbir Bounekoub, lid van het opgedoekte Sharia4Belgium, via Facebook op om dit voorbeeld te volgen: “Het martelaarschap kan je niet alleen vinden in Syrië, maar ook in België. Wees een doorn in het oog van die vijanden van de islam” (Rombouts, 2014).

In Antwerpen werd ook een preventie- of radicaliseringsambtenaar aangesteld die een beleid ontwikkelt dat gericht is op een persoons- en groepsgerichte aanpak. Hiervoor ontvangt de stad voornamelijk bezorgheidssignalen van de politie, bijvoorbeeld wanneer jongeren deelnemen aan *street da'was*, of via het onderwijs, bijvoorbeeld bij veelvuldig spijbelen. Deze signalen bevatten echter een hoog subjectiviteitsgehalte en er wordt dan ook onderzocht of er effectief sprake is van een problematische radicalisering. Om dit te doen wordt een huisbezoek gepleegd om de context beter te begrijpen, naar de familie te luisteren, en het niveau van isolement en vijandigheid in te schatten. Bij het vaststellen van radicalisering probeert men, indien nodig, de persoon door te sturen naar de geschikte hulpverlening. Dit is geen evidente zaak, de moeilijkste stap is immers hulp aanbieden aan iemand die zelf niet vindt dat daar behoefte aan is. Bij minderjarigen kan hiervoor de jeugdrechtbank ingeschakeld worden, maar bij meerderjarigen gaat dit niet. Enkel als er een bereidheid wordt vastgesteld tot het gebruiken van geweld wordt het dossier overgegeven aan de veiligheidsdiensten. Antwerpen is niet de enige stad die kiest voor een familiegerichte aanpak, ook in Aarhus (Denemarken) en Berlijn lopen projecten voor familieondersteuning met betrekking tot radicalisering (Gielen, 2014).

Het deradicaliseringsprogramma maakt gebruik van een inclusieve strategie. De communicatie gebeurt vaak via vertrouwenspersonen die al een relatie hebben met de persoon in kwestie, zoals maatschappelijk werkers of leerkrachten. Zij kunnen een belangrijke rol spelen om de verbinding met de samenleving te herstellen wanneer radicalisering wordt vastgesteld. Hiervoor worden experts uit verschillende velden, zoals hulpverleners, moskeeën, en Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB), gesensibiliseerd door onder andere informatiesessies, om problematische radicalisering te herkennen. Door een handelingsschuwheid, uit vrees om iemand onterecht te bestempelen, komen de signalen echter vaak pas laat terecht bij de stad en is deradicalisering in de praktijk moeilijk. Hulpverleners kunnen via bepaalde methodes aan de

³⁷ Het laatste jaar was Antwerpen inderdaad het mikpunt van een aantal terroristische dreigingen, zoals de bommelding aan de Universiteit Antwerpen. Ook Bart De Wever, Hans Bonte (sp.a), en Filip Dewinter (Vlaams Belang) ontvingen dreigingen (Van Sant, 30 oktober 2013).

weerbaarheid en het zelfvertrouwen werken van deze jongeren, maar zij zitten ook met vragen over hun geloof waar de hulpverleners vaak niet de juiste achtergrond voor hebben. Om deze leemte op te vullen worden vrijwilligers opgeleid en vertrouwenspersonen aangesproken.

In vergelijking met de andere steden kan Antwerpen beroep doen op een groot middenveld met een uitgebreid netwerk van hulpverlening, zelforganisaties en moskeeën. Zij worden geholpen om signalen te herkennen en ondersteund bij bepaalde eigen noden. Ze informeren ook elkaar en geven input aan de stad. Hieruit blijkt dat er een frustratie is naar het stadsbestuur toe. Vooral het gebrek aan representatie in de publieke sfeer, de ontkenning dat er sprake is van sociale, culturele en economische uitsluiting, en de ongenueanceerde uitspraken van burgemeester De Wever of OCMW voorzitter Liesbeth Homans³⁸ hebben grote gevolgen op vlak van polarisering.

Er zijn ook repressieve maatregelen die de stad Antwerpen neemt, zoals het ambtelijk schrappen van personen die zijn vertrokken naar Syrië. Hierdoor hebben zij geen officieel adres meer en verliezen ze hun sociale rechten. Een andere maatregel is het omstreden GAS-boete systeem³⁹ dat wordt ingezet om een dialoog op gang te brengen met de doelgroep. Bij het uitvoeren van illegale *street da'was*, in se niet reglementair aangevraagde betogingen, krijgen jongeren de keuze om een GAS-boete van €150 te betalen, of een gesprek aan te gaan met een bemiddelaar van stad.⁴⁰ Dit heeft als doel een relatie op te zetten met de jongeren in kwestie, de familiale situatie te leren kennen, en de personen uit de radicalisering te trekken.

Burgemeester Hans Bonte (sp.a) van **Vilvoorde** vergelijkt de strijd tegen radicalisering met een lokale strijd voor de democratie (Bonte, 2013). Het recente Vilvoordse meerjarenbeleidsplan stelt dat het “de ambitie [moet] zijn dat elke Vilvoordenaar zich thuis voelt in onze stad en de nodige kansen krijgt om zich te ontplooiën.” (Vilvoorde, 2014, 8). Net zoals in de andere steden worden in Vilvoorde mogelijke vertrekkers gesignaleerd aan de overheid. Het is echter zeer moeilijk om iemand effectief tegen te houden en daarom pleitte Bonte ervoor om de identiteitskaart van verdachte minderjarigen in te trekken. Dit voorstel werd federaal echter afgekeurd omdat het de markt van illegale identiteitskaarten zou aanmoedigen. Vilvoorde schreef tevens een beleidsplan uit voor een preventief, curatief en repressief beleid, waarbij de nadruk

³⁸ De uitspraak van Liesbeth Homans (N-VA) dat “racisme een relatief begrip is dat vooral als een excuus wordt gebruikt voor persoonlijke mislukkingen” (DS, 17 augustus 2013) zorgde voor veel ophef.

³⁹ GAS staat voor Gemeentelijk Administratief Sanctierecht, een boetesysteem waarbinnen sanctionerende ambtenaren zoals politieagenten inbreuken meteen vervolgen en bestraffen.

⁴⁰ De stad beschouwt zichzelf hierbij als slachtoffer, en de jongeren als dader omdat ze de openbare orde verstoren.

gelegd wordt op integraal werken met diverse partners uit, onder andere, stedelijke diensten, onderwijs, de arbeidssector en het verenigingsleven. Er wordt in de eerste plaats ingezet op het versterken van het bestaande reguliere aanbod, pas nadien worden nieuwe initiatieven toegevoegd met een specifieke focus op radicalisering. In het Vilvoordse integratiebeleid wordt bijvoorbeeld ingezet op interculturele ontmoetingen en het in de kijker zetten van diversiteit als een troef. Zo hebben jongeren van de lokale moskee bijvoorbeeld aangegeven dat ze ondersteund willen worden om hun rondleidingen in de moskee te professionaliseren. Vilvoorde heeft dit opgenomen in het reguliere integratiebeleid en het tezelfdertijd opengetrokken door hetzelfde aanbod te doen aan andere gebedshuizen en een brochure te verspreiden voor de promotie van een interculturele wandeling door Vilvoorde. In het voorjaar van 2015 komt theatergezelschap BRONKS ook met een jongerenvoorstelling over Syriëstrijders naar Vilvoorde (Vilvoorde, 2014, 11).

Vilvoorde werkt nauw samen met de lokale politie, die als doorgeefluik fungeert voor de informatie van hogere veiligheidsdiensten. Zo worden verschillende sensibiliseringsacties voor het onderwijs, en binnenkort ook sportverenigingen, opgezet waarbij directies geïnformeerd worden over de ontwikkelingen in het Syrische conflict en ontwikkelingen in de lokale radicaliseringspolitiek. Vilvoorde zet zoals de andere steden in op het creëren van expertise en vertrouwen bij de eerstelijnspartners. De stad ondersteunt bijvoorbeeld maatschappelijke werkers van het OCMW die iemand willen aanspreken over een mogelijk signaal van radicalisering, of scholen die dit gesprek voeren met een leerling en ouders. De stad organiseert bovendien overlegmomenten, of ‘partnertafels,’ voor de verschillende partners die bij een individueel dossier betrokken zijn, om alles goed op elkaar af te stemmen. Hierbij probeert men een zo goed mogelijk zicht te krijgen op de sociale context waarin iemand zich bevindt, en te werken aan het versterken van de banden tussen het individu en diens omgeving om positieve contacten tussen de persoon en de samenleving na te streven. Nog een interessante maatregel zijn de bijeenkomsten die de stad organiseert om jongeren die de radicaliseringsproblematiek voelen - omdat ze bijvoorbeeld gecontroleerd worden door de politie - in gesprek te laten gaan met vertegenwoordigers van de politie en de stad. Daar wordt er gesproken over het radicaliseringsbeleid, waaruit thema’s vloeien die onrechtstreeks met radicalisering te maken hebben en waarmee deze jongeren inzitten, zoals tewerkstelling, jeugdvoorzieningen en

onderwijs. Vilvoorde wil zo jongeren laten meewerken aan het beleid en werken aan de voedingsbodems die tot radicalisering leiden (Soors, persoonlijke communicatie, 18 juli 2014).

In Bart Somers' (Open VLD) **Mechelen** zijn er officieel tot nu toe geen jongeren naar Syrië vertrokken. De radicaliseringsambtenaar in Mechelen heeft dan ook iets meer ruimte om zich te concentreren op een proactief preventief beleid. Dit wordt gedaan door bijvoorbeeld het opzetten van weerbaarheids cursussen voor jongeren, het ondersteunen van islamleerkrachten en zingevingslessen voor jongeren die met vragen zitten over hun geloof. Om de verschillende betrokken diensten te ondersteunen is er een werkgroep radicalisme opgezet om eerstelijns werkers inzicht te geven in wat radicalisering is, waar ze op moeten letten, en hoe er door een gemeenschappelijke aanpak iets aan kan worden gedaan. Binnen de verschillende gemeenschappen gaat de stad op zoek naar sleutelfiguren die ze kunnen helpen, bijvoorbeeld de trainer van een bokscub, en die zelf een positieve impact hebben op radicaliserende jongeren. Ook op vlak van werkgelegenheid probeert de stad jongeren perspectieven te geven door met bedrijven een systeem van betaalde stages op te zetten, zodat jongeren werk hebben en al doende een vak kunnen leren. Net als in Vilvoorde en Antwerpen probeert Mechelen zo integraal mogelijk te werken, en de verschillende diensten te betrekken in de aanpak (Van Herle, persoonlijke communicatie, 25 juli 2014).

b. Lokaal versus Federaal

Hoewel de drie steden sterk inzetten op een actief lokaal beleid hebben ze ook behoefte aan ondersteuning van het bovenlokaal niveau om dit fenomeen aan te pakken. Er is duidelijk nood aan een coördinatie van de bestaande initiatieven, en communicatie over wie wat doet (LPHM Expert Meeting, 2013). Er blijkt een kader te ontbreken waar de steden hun beleid aan kunnen ophangen. Bovendien is het niet duidelijk of er in 2015 bijvoorbeeld ook nog wel subsidies vrijgemaakt zullen worden voor de diensten die deze steden hebben opgezet.

Gezien de nabijheid van de steden is er een overstijgende werking. Er zijn bijvoorbeeld jongeren die in Mechelen wonen maar naar school gaan in Vilvoorde. Tussen de steden wordt dan ook regelmatig informeel overlegd over hun respectievelijke aanpak. Ondanks het feit dat ze hier zelf een voortrekkersrol opnemen, is er nood om dit te stroomlijnen door bovenlokaal een structuur te creëren waarin de lokale initiatieven en expertises verzameld en gedeeld kunnen

worden (Vilvoorde, 2014, 20). De drie steden vroegen bijvoorbeeld om een vergadering met de federale departementen onderwijs, werk, jeugdzorg, integratie en cultuur, en uiteindelijk werd er samengezeten met iemand van Algemeen Binnenlands Bestuur, jeugdzorg en van onderwijs. De lokale besturen hebben hun noden met betrekking tot de verschillende departementen voorgelegd, maar het enige concrete resultaat is voorlopig een vergadering over jeugdzorg per provincie met de verschillende betrokkenen, om de mogelijkheden met betrekking tot hulpverlening voor radicalisering toegankelijker te maken. Verdere ondersteuning is er echter niet. Om de lokale besturen te ondersteunen moet radicalisering op de agenda van de verschillende beleidsdomeinen worden geplaatst zodat er lokaal de nodige maatregelen kunnen getroffen worden.

Een van de pijnpunten die de lokale besturen aankaarten is het gebrek aan methodologie en doelgerichtheid bij de informatieve federale bijeenkomsten. Bij de onderzoeksprojecten die gesteund worden door de federale overheid, zoals het rapport over de rol van sociale media op radicalisering (RADIMED, UGent), is er bovendien een gebrek aan vertaling naar concrete instrumenten en technische ondersteuning voor de (lokale) praktijk (Soors, persoonlijke communicatie, 18 juli 2014). Desondanks de vraag van de overheid aan de lokale besturen om het fenomeen van radicalisering in te dijken, blijkt er bovendien een probleem te zijn met de informatiedoorstroom tussen het nationale en het lokale niveau. Bij de terugkeer van Syriëstrijders worden de lokale autoriteiten bijvoorbeeld vaak gewoon ingelicht door de families (DM, 1 juni 2014). Om de communicatie te bevorderen moeten er dus aanspreekpunten aangeduid worden binnen de verschillende organisaties en departementen die met radicalisering te maken hebben (Soors, persoonlijke communicatie, 18 juli 2014).

Er moet ook gewerkt worden aan een gedeeld jargon, om termen als ‘moslimradicalisme’ te bannen, en vanuit het lokale niveau is er de vraag naar een diepgaande discussie over beeldvorming, integratie, en de rol van de politie. De grote diversiteit in de steden wordt immers niet weerspiegeld in het politiekorps, maar ondanks de impact hiervan op het lokale niveau, gebeurt de selectie bovenlokaal (Soors, persoonlijke communicatie, 18 juli 2014).

Bij veel lokale initiatieven is er bovendien een probleem van verdenking, waar ook wel naar wordt verwezen als “de kat bij de melk zetten” waardoor lokale partners niet altijd nationale partners zijn. Zo werd een procedure gestart ter intrekking van de erkenning van Moskee De Koepel in Antwerpen, niettegenstaande de succesvolle lokale samenwerking (Akhandaf, persoonlijke communicatie, 5 augustus 2014). De discussie over beeldvorming moet bovendien

ook (inter)nationaal gevoerd worden. Het gebrek aan aandacht voor de burgeroorlog in Syrië, en de grote aandacht in de media voor de buitenlandse Syriëstrijders versterkt het argument van de radicale propaganda dat Europa niets doet in het Syrische conflict, behalve wanneer het om buitenlandse Syriëstrijders gaat (Soors, persoonlijke communicatie, 18 juli 2014).

6. Steden zijn van Iedereen – Conclusie

In dit artikel heb ik getracht een aantal redenen te geven voor het belang van sociale cohesie met betrekking tot de Vlaamse Syriëstrijders, en de cruciale verantwoordelijkheid die steden hebben bij het versterken van sociale cohesie. Het fenomeen van de Vlaamse Syriëstrijders is naast een duidelijke uiting van een maatschappelijk probleem, een actueel voorbeeld van de nood aan erkenning en ondersteuning voor het lokale niveau. Er moet gewerkt worden aan een gedeelde visie over radicalisering op alle niveaus, het ontwikkelen van een methodologie voor lokale besturen, en een betere doorstroom van informatie. Om op lange termijn te voorkomen dat jongeren vervreemden van de maatschappij, en de oorzaken van socio-economische frustraties aan te pakken, moet er worden samengewerkt met diverse partijen, zoals onderwijs, politie en de media. Lokale besturen nemen hierin het voortouw, maar om een betekenisvol verschil te kunnen maken hebben ze een institutioneel kader nodig waaraan ze hun beleid kunnen ophangen.

Op alle niveaus is er nood aan een betere definitie van de complexe term radicalisering, en een duidelijker onderscheid tussen kwesties die te maken hebben met veiligheid, en sociale kwesties zoals cohesie en integratie (Caesari in Coolsaet, 2011, 368). Zowel in het beleid als in de media is er bovendien verwarring tussen strafbaar jihadi-terrorisme (politiek extremisme) en salafisme (religieuze orthodoxie). Religieuze orthodoxie kan een sociaal probleem vormen voor de samenleving, maar het vormt geen bedreiging (De Wit, 2014b). Door veiligheidskwesties onterecht te positioneren als een probleem van islam, wordt het *clash of civilizations* discours in stand gehouden (Zemni, 2006, 250).

Een criminaliserend beleid met betrekking tot radicalisering moet vermeden worden. Onze verlichte samenleving is te danken aan een aantal radicalen die hun stem hebben kunnen kanaliseren via een systeem van democratie en meerstemmigheid. Het is dus belangrijk dat radicalisering niet wordt afgeschreven als een crimineel feit (Akhandaf, persoonlijke communicatie, 5 augustus 2014). Bij de repressieve en preventieve maatregelen wordt te veel

gefocust op deradicalisering, terwijl *disengagement* een betere aanpak zou zijn. De verspreiding van radicale ideeën kan niet gestopt worden door ze te onderdrukken, maar door een platform te geven aan gematigde (politieke) alternatieven (Fraih, 2013, 211). Deze jongeren zijn de toekomst van Europa, en “daarom zouden de burgemeesters, politici en beleidsmakers zich moeten gedragen als bezorgde vader- en moederfiguren. Ze zouden wat meer begrip moeten opbrengen voor de frustraties van vele moslimjongeren” (AlDe’emeh & Stockmans, 2014a).

Zolang het Westen schuld treft aan de conflicten in de Arabische wereld (bijvoorbeeld Israël-Palestina), moeten we durven aanvaarden dat deze jongeren een politiek standpunt innemen. Deze jongeren moeten een beroep kunnen doen op hun recht van vrije meningsuiting en vereniging en om dit te garanderen is een verandering in de publieke perceptie noodzakelijk. Lokaal politiek leiderschap is daarbij cruciaal om de rechten en het welzijn van alle stedelingen te garanderen. Een “gevoel van behoren,” waarvan het gebrek vaak als een oorzaak wordt gezien van de radicalisering van jongeren, is afhankelijk van de sociale en culturele signalen die in het dagelijkse leven worden uitgewisseld (Ash in Thouez, 2014). Lokaal politiek leiderschap moet echter regionaal en federaal ondersteund worden door de toekenning van technische middelen, zoals fondsen, en het creëren van een gemeenschappelijke visie op tolerantie en diversiteit (Thouez, 2014).

De media is een cruciale partner bij het verminderen van de publieke onrust over migratie en islam, door simpelweg correcte en genuanceerde informatie te verspreiden, islam minder te viseren en radicalisering meer te generaliseren. Radicalisering is geen exclusief islamitisch fenomeen, en in plaats van overmatig te focussen op moslimextremisme moet er meer vergeleken worden met andere gewelddadige acties. Een tweede partner waar lokale besturen bovenlokale ondersteuning nodig hebben om mee samen te werken, is het internet. Het internet en sociale media zijn twee van de oorzaken voor het hoge aantal Vlaamse Syriëstrijders, maar kunnen ook gebruikt worden als een middel om hen tegen te houden. Zo kan er bijvoorbeeld een alternatief discours worden aangeboden dat jongeren informeert over islam en zonder dat ze hiervoor extremistische fora moeten opzoeken.

Eerder dan het begrijpen van het instituut islam in het radicaliseringsverhaal, is er nood aan het begrijpen van de sociale, economische en politieke positie van moslims in onze samenleving. In Europa, België, en ook op lokaal niveau, moet nagedacht worden over wat er wordt verstaan onder een pluralistische en multiculturele samenleving. In hoeverre mogen de

verschillende culturen in onze samenleving hun eigenheid behouden? Om onze sociale cohesie te versterken moet diversiteit omarmd worden als een meerwaarde in plaats van een dreiging (LPHM Expert Meeting, 2013). Hiervoor moet de publieke perceptie veranderd worden. Deze is essentieel is voor het beschermen van de rechten van migranten, en hen de ruimte te geven om zichzelf te ontwikkelen. De houding van een stad naar de verschillende gemeenschappen is belangrijk om sociale diversiteit en een inclusief beleid te promoten. Saunders merkt dan ook terecht op dat *“we need to devote far more attention to these places [cities], for they are not just the sites of potential conflict and violence but also the neighborhoods where the transition from poverty occurs, where the next middle class is forged, where the next generation's dreams, movements, and governments are created”* (2011, 3).